

خام بودن او پخته شدن او و سوختن او . گذر او از عالم جسدانی و جسمانی به کیهان معنوی و رحمانی . چهره پوشاندن او از دور اندیشی عقل فضولی و علم حصولی و دنیای پدیدارها و نقاب دریدن او از عالم ذوقی و علم حضوری و جهان دیدارها . سیاحت او از جمادی به نباتی و رسیدن او به قلمرو حیوانیت و آنگاه دست یازی او بسرزمین همیشه خلوت از آدم و انسان راستین . حمله دیگر شروع کردن و گذشتن از بشریت و رسیدن به عرش خدا و دم از یکرنگی زدنش با فرشتگان قدس الهی و اینکه کرویbian ملکوت اعلی نیز بیای انسان شیفته و خود باخته و در راه خدا سوخته نمی‌رسند .

قیام مولانا از درون خویشتن و گشتن او بدنبال " انسان " و وحشت و دهشت از دیو و دد . و ملولی و دلتنگی او از گرفتاری در قفس تن و فراق و غربتش از نیستان ازلی و دمیدن در نی وجود خویشتن و تذکار او از جهان بی مثال و بیکران زیبایی و پاکی و انسانیت .
و من مسافر سرگردان دنیای جهالت و پستی ، دنیای دو رنگی ها و آز و نیرنگ ها - در جستجوی تربت مولانا از بلخ به قونیه رفتم . ذوق دیدار تربت مولانا در

کعبه العشاق

سیری در درگاه مولانا
جلال الدین والدینا

کعبه العشاق باشد این مکان
هر که ناقص آمد اینجا شد تمام

نوشته : جابر عناصری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

زیارت تربت خواجه عبداللما نصاری
عارف ربانی و حکیم سنائی قصیده‌گوی
پارسی در سرزمین افغانستان مرابیاد
بلخ و سفر دردانه شعر عرفانی و شاعر
ملکوتی جلال الدین مولوی بقونیه
اندخت .

دل و شوق زیارت آستان او در سر. هوای دیدار او کردم و غربانه راهی قونیه شدم. وقتی از آنکارا بسوی مدفن مولانا در قونیه رهسپار بودم، با پیر مردی از برادران ترک که از استانبول به زیارت تربه (تربت) مولانا (مولانا) می‌آمده‌مسفر شدم. هدف از آمدنم به ترکیه را که زیارت عارف و شاعر بزرگ پارسی بود بازگفتم فریاد برآورد که اگر نیت تو درست باشد لحظه ای و لمحہ ای در درگاه مولانا غربی بی خواهی دید و بطرفه العین بوی آشنای دوست در مشام تو خواهد پیچید. تنها کسانی در درگاه مولانا غریبند که دل صاف نباشند و دل چرکین بدیدن مولانا بیآیند. حتی اگر چشم دل را بینا نسازند مولانا بروی آنها نمی‌آورد و از کوری چشم حقیقت بین آنها سخن نمی‌گوید و پرده دری نمی‌نماید. مولانا همه را بسفره گسترده فتوت و انسانیت خود می‌پذیرد. در بارگاه مولانا حاجب و دربان و پرده دار نخواهی دید. فقیر راه و مسافر ره گم کرده و سر سپردگان مولانا جملگی محفلی فقیرانه و بی ریا آراسته اند.

اینجا بود که من لحظه ورود به فرودگاه یا شیل گوی (آسمان آبی) در استانبول را بخاطر آوردم. سخنان مامور فرودگاه بهنگام بازرسی پاسپورتم بیادم آمد که وقتی از من پرسید: هدف از مسافرت به ترکیه؟ گفتم:

دیدار مولانا در Konya گفت: برای ورود بدرگاه مولانا نیازی به " پاشاپورت " نیست. و بی هیچ معطلی پاسپورتم به مهر ورود فرودگاه " آسمان آبی " استانبول مهوور شد.

هنگامیکه رفیق سفرم سر تکان داد و آب در دیده دواند و بزبان ترکی اشعاری خواند منظور او را فهمیدم و قبل از زیارت تربت مولانا آن اشعار را به سه زبان ترکی و فارسی و انگلیسی در کفش کن مولانا خواندم:

باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ

گر کافر و بت پرست و مستی باز آ

این درگه ما درگه نومیدی نیست

صد بار اگر توبه شکستی باز آ

ساعت مقارن ظهر بود که بدروازه قونیه یا بقول ترکها Konya رسیدیم طاق نصرت ها و دکل ها پدیدار شدند. اما این بار این طاق ها و دکل ها نه بخاطر

شمشیر زنی و جهانگیری سلاطین عثمانی، بلکه بمنظور ادای دین نسبت به عارف ربانی از قلب مردم قونیه سر بر آورده بودند. شمایل مولانا بر سر دکل ها و یوزان بود و پیکره هائی از دراویش در حال رقص و سماع بر طاق نصرت ها دیده میشد. فتح و ظفر مولانا چیره گی و غلبه او بر نفس اماره و پیروی وی از نفس لوامه و مطمئنه بود. اینجا فقیر راه نشین با سکوت و طمانینه صدر نشین مجلس یا بهتر بگویم " پوست نشین " بود. و آنانکه که باد غرور و جهالت در گلو می‌دواندند و کلمات مطمئن بر زبان جاری می‌ساختند عزت و قربی نداشتند.

قافیه اندیشم و دلدار من

گویدم ماندیش جز دیدار من

حرف و صوت و گفت را برهم زدم

تا که بی این هر سه با تودم زدم

وقتی قبه الخضراء - گنبد سبزرنگ درگاه مولانا از دور نمایان شد تنم بلرزه درآمد و کیوتر اندیشه ام باستان مولانا پر کشید. کلام مظهر قره چه داغی شاعر آذربایجانی بی اختیار بیادم آمد:

سر کوی دلبر من، بحریم کعبه ماند

که بهر طرف کنی رو، بتوان نماز کردن

نور از قبه سبزرنگ تربت مولانا به جهان عرفان می‌تابید و چشمان من خیره بدین نور حقیقی می‌نگریست. چشم سر را بسته بودم و چشم دل را بدین قبه متوجه کرده بود. تنم سبک گشته بود و قربت خاک مولانا، غربت و خستگی از تنم در کرده بود. بدنبال زوار باستان مولانا رسیدم. دست افشانی دراویش مرا بخود آورد که اینجا جای ملولی و غمگینی نیست. باید پای کویان بدرگاه مولانا رسید. شعار جملگی مردم این بود: " یا حضرت مولانا " دسته دسته از زوار هر دم باستان او نزدیکتر میشدند. یک لحظه تأمل می‌کردند و به اثر کلک سر سپرده درگاه مولانا - بنام یساری - زاده (در سال ۱۲۵۱) خیره میشدند:

بود ورد درگاه مولانا جلال الدین والدینا

بود ورگی کعبه جان و خبان دور جمله عشاقه

ترجمه:

اینجا درگاه مولانا جلال الدین والدیناست

اینجاست که کعبه جان و جان برای جمله عشاقست
نی صوفی از حجره در اویش و از حدیقه الارواح بگوش می رسید :

بشنو از نی چون حکایت می کند

از جدائی ها شکایت می کند

.....

.....

بانگ نای بدرگاه خاموشان (قبرستان مجاور درگاه مولانا که مدفن در اویش
مولوی است) نیز می رفت . این صور اسرافیل به گوش عارفان خفته در خاک نیز
می رسید و قدسیان را نیز متلذذ می ساخت و به بهجت می آورد :

یار ما چون گیرد آغاز سماع

قدسیان در عرش دست افشان کنند .

و من سطر سطر کتاب مناقب العارفین " افلاکی " را در پرده خیال خود ورق

می زدم :

" ... وقتی مولانا شور عظیم کرده و سماع کنان از مدرسه خود بیرون آمد
و بسروقت " قاضی عزالدین " که بغایت منکر سماع درویشان بود ، رفت ، بانگی بر
وی زد و گریبان قاضی عزالدین را بگرفت و فرمود : برخیز و با من به بزم خدا بیا !
کشان کشان تا مجمع عاشقان بیاوردش . قاضی جامه ها را چاک زد و بسماع درآمد .
چرخ ها می زد و فریاد می کشید " .

و باز بیادم آمد که در جایی خوانده بودم که وقتی میخواستند جنازه " صلاح
الدین زرکوب " را به آرامگاه ابدی ببرند با اشاره مولانا او را با ساز و آواز و نای
تشییع کردند و باصطلاح این کار ، یک رفتار رحمانی بود نه شیطانی . ها بیهوشی
که این نای در ارض و سماء می افکندهای و هوی الهی بود نه فرعونی . این هاجملگی
تصانیف و ترانه های صوفیان بود و نه پای کوبی و عربده جوئی مطربان :

سر پنهانست اندر زیر و بم

فاش اگر گویم جهان بره زرم

در کفش کن مولانا یک لحظه درنگ کردم و با شعار سر در ورودی مدفن و

موزه مولانا چشم دوختم :

کعبه العشاق باشد این مکان

هر که ناقص آمد اینجا شد تمام

بحث و گفتگوی جمعی در کفش کن مولانا کنجاوم کرد . چشمانم گشاده گشت
و گوشه هایم باز تر شد . شنیدم که می گویند اگر کسی نیت زیارت بیت الله الحرام
و خانه کعبه را داشته باشد باید قبل از رفتن به مکه معظمه یا بعد از بازگشت از
کعبه بر سر تربت مولانا بیاید و این امری است مستحب و مکمل اعمال حج . چراکه
اگر آنجا صفا و مروه است در اینجا سعی و کوشش درون است . تو گوئی فریاد مولانا
در گوشم می پیچید . که :

ای قوم به حج رفته گجائید گجائید

دلدار همین جاست بیائید بیائید

.....

.....

اگر خانه کعبه پر از نور یزدان است ، در درگاه مولانا نیز این نور در یمین و
بیسار نمایان است .

نور او در یمین و یسر و تحت و فوق

بر سر و بر گردنم چون تاج و طوق

این نور - نور خداست متجلی در درگاه مولانا . کمشکوه فیها مصباح . این

نور - نور ذات است . " لاشرقیه و لا غربیه " و از " جایی روشنی نمی گیرد و " نور
علی نور " است .

چون نیامد نور یارم پیش و پس

من چگونه هوش دارم پیش و پس

باستان مولانا قدم نهادم . عظمت حقیقی و جلال معنوی بارگاه مولانا خیره ام
کرده بود . صدای مولانا بود و فریاد او در زیر گنبد :

یا قدسیان آسمان من هر شبی یا هوزنم

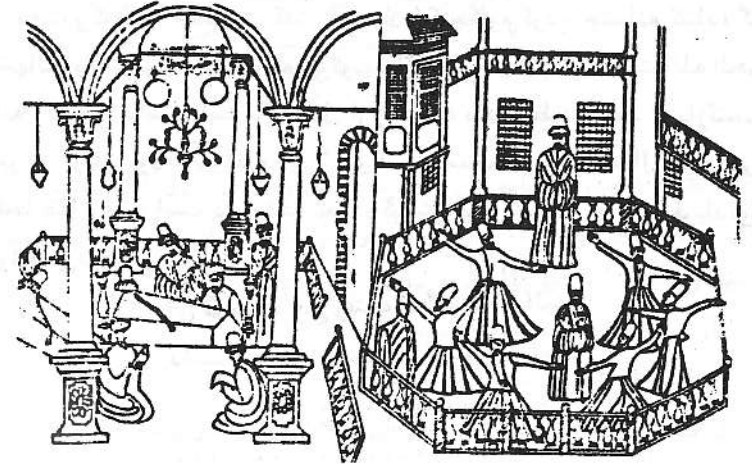
صوفی دم از الا زند من دم ز الا هوزنم

یا هوی در اویش بود و فریاد یا حق نوچه ها در " سماع خانه " .

حضور قلب بود و پیر در صحنه " سماع خانه " . و من حیران - ناظر رقصو

پای کوبی و سبکبالی نوچه ها . گوئی در این جهان خاکی نبودند . آنان با چرخش بدور خود از جمله تمثیلی از حرکت سیارات بدور خورشید را ارائه می دادند . به

هنگام رقص بازوان را می گشودند ، دست راست را برای طلب رحمت بسوی آسمان و دست چپ را برای پخش آن در زمین ، بطرف پائین می گرفتند . آنها به بانگ نای جسم خود را در چرخش در آورده و روح خود را متوجه قلمرو قدسیان می ساختند و این کاری است که از هر خس و بیمقداری ساخته نیست :

بر سماع راست هر تن چیز نیست
 طعمه هر مرغگی انجیر نیست
 خاصه مرغی مرده پوسیده ای
 پر خیالی اعمی بی دیده ای .

به عقیده آنها آواز خوش و نوای موسیقی ، پیک عالم غیب است و سماع عبارتست از " مخاطبات و اشارات " سماع وارد حق است و دل ها را بسوی حق بر می انگیزد و رقص نشان نهایت درجه وجد است که چون صوفی و عارف و دلسوخته بارگاه ربانی بوجود آید شور و شوق بر اعضا و جوارح او اثر کند و پای کوبان و دست افشان در محبت حق غرق و از خود بیخود گردد :

رویم بروی دلبر و قوال در سرود
 دستم بدست شاهد مقصود در سماع

در اینجا طالبان از سر ایمان و طلب می رقصند ، می چرخند ، میخوانند تا به وجد دست یابند . نقش موسیقی در سماع این است که موسیقی همچون پلی است استوار که راه وصل و مکاشفه را کوتاه میسازد . و این نهایت آرزوی هر طالب و سالک است .

پس حکیمان گفته اند این لحن ها
 از دوار چرخ بگرفتیم ما
 بانگ گردش های چرخ است این که خلق
 می سرایندش بطنبور و بخلق

که هر چه زودتر بیدار و وصل معشوق حقیقی نائل گردد .

عارفان مولانا یک پارچه شور و احساس و شوق و رقص و حال است . معجونیه است از دو جلوه هنری و عرفانی . تحرک کالبدست بسوی روح و جان و روان . انگیزه حرکت جان است بسوی مطلوب و کمال .

مثنوی خوانی در کنار مزار مولانا مستحب است و از بابت تقرب به جلال معنوی مولانا ، بر محبان مولانا قرائت اشعارش الزامی است چنانکه حضور عروسان قونیه نیز در بارگاه صداقت و سادگی مولانا ، قبل از دخول در حجله عروسی - متمم مراسم شادی و سرور دل بستگان شهر مقدس قونیه است . عروسان سبکبال و خرامان سر بر آستان شاعر وصلت های انسانی می نهادند و دمی با مولانا خلوت می کردند . پیر زن و پیر مرد - جوان و کودک - رهگذر و زوار - دلباخته و دلسوخته همه در درگاه مولانا جمع بودند و در بزم محبت مرید شمس تبریزی بی هیچ تکلف می گشتند و به بانگ نای صوفی با خویشتن خلوت می کردند . به حجره درویش پوست نشین سر می کشیدند و از خادمان درگاه مولانا راز تسبیح هزار دانه را می پرسیدند . در اطاقک کوچک عارفان مولوی حضور می یافتند و زندگی ساده و بی ریای آنها را تماشا می کردند . موسیقی و رقص و سماع درویش نیز لحظه هائی انسان مضطرب و گرفتار قلق و دهشت را از جهان خاکی می ربود و به معراج کیهان پاکی می برد .